

Korniss Péter

Novák Ferenc – Kriterion Koszorú laudáció

Azt mondják, nemcsak a díj ad rangot a kitüntetettnek – a kitüntetett is emeli díj rangját. Azt hiszem, most sincs ez máskép!

Mint hallottuk, a Kritérion Koszorúval azokat a személyiségeket jutalmazzák, akik Erdély hírét vitték a nagyvilágba. Nos, ha Novák Ferenc Tatáról beszélünk – Erdélyről beszélünk.

Bár élete nagyrészét – ahogy ő mondaná – az *anyaországban* élte le – mindenhová magával vitte mindazt, amit szülőföldjétől, Erdélytől kapott. Azt a kultúrát, amelyet már gyerekként magába szívott, amelyet néprajzos gyűjtőként alaposan megismert, s amelyet művészként annyi emberrel meg tudott osztani.

Igen, Erdély mindig vele volt – de nem az ábrándos, magyarkodó, tévképzetekben élő, sosemvolt világ, hanem az a szellemiség, amely Nováknak sajátja lett – és maradt.

Sohasem felejtette, miként játszottak gyerekkorában három-négy nyelven a szamosújvári utcán, hogyan énekelt és furulyázott neki a román pásztor a besztercei börtönben, ahol apja börtönigazgató volt, s miként táncoltak a csíki fiúk a besztercei gimnázium internátusának folyósóján.

Már Budapesten alapította meg katonatársával a Bihari Táncegyüttest, amelyet ma is élete fő művének tart. Érthető, hogy büszke rá: lassan hét évtizede lesz annak, hogy húszan elkezdték, ma pedig – a gyerekcsoportokkal együtt – kétszázötvenen vannak. Novák tudta mi az a habarcs, amely összetartja a közösséget, tudta, hogy a népi kultúra micsoda közösségteremtő erő.

Néprajzosként, első önálló gyűjtőútja is egy erdélyi faluba vitte, a világtól elzárt s akkor még alig ismert Székre. Milyen sokatmondó, hogy szakdolgozata – a táncházáról később oly híressé lett faluban – a tánc társadalmi szerepéről íródott.

Igen, ez a pálya a Bihari Együttessel és az erdélyi gyűjtésekkel indult. S ehhez a szellemhez Novák Ferenc egész életében hűséges maradt.

Akkor is, amikor az ország egyik legnagyobb művészegyüttesének, a Honvéd Együttesnek lett vezetője. Elképzeléseit pontosan tükrözte egyik legelső műsora, a Tíz magyar néptánc, amely a táncnyelv csodálatos gazdagságát bizonyította. És ez az indulás megmutatta azt is, ami Novákra mindig jellemző volt: meghívta társszerzőnek korának legjobb koreográfusait, akikkel hasonló módon gondolkodtak a néptáncról, a művészetről.

Mert mindig közösségben élt. Lett légyen az amatőr, vagy hivatásos együttes, szakmai vagy baráti társaság. Mert Erdélyből nem csak a szülőföld kultúráját hozta, hanem azt a szellemet is, amely közösségben létezett és közösségben gondolkodott.

Kiemelkedő alakja lett annak a társaságnak, akik a néptáncot nemcsak anyanyelvnek vallották, hanem anyanyelvként használták is. Azt hirdették, hogy ebből az anyanyelvből ugyanúgy lehet és kell kortárs műveket létrehozni, mint ahogy a zene, a film vagy az irodalom területén teszik kortársaik. Novák nagyműveltségű emberként az antik drámairodalomtól a jelen kor irodalmáig mindenütt talált ihletőkre, hogy saját gondolatait elmondhassa. Így születtek többek közt olyan művei, mint az Antigoné, a Magyar Elektra, vagy a világhírű Kazandzákisz regényből készült Passió.

Mert mesélni tudott a tánc nyelvén. A Nemzeti Táncszínház nemrég újította fel a Forrószegiek című táncdrámáját – amely több mint harminc éve született – s amely valójában egy széki Rómeó és Júlia történet. Örökzöld történet – csak itt most a táncházból – máig érvényes gondolatokkal.

Nováknak ez a kitartó következetessége vezetett el oda, hogy a néptánc – miként a népzene a koncerttermek pódiumain – elfoglalhatta helyét a magyar színházak világában. Oroszlánrésze volt a néptánc színpadi hódításában, sok más mellett a Csíksomlyói passió, a Kőmíves Kelemen vagy a korszakos jelentőségű István, a király elsöprő sikerében. Ez utóbbi rockopera több rendezőt és rendezést is megért, de a legemlékezetesebb az az előadás volt, amelyet Novák maga rendezett Csíksomlyón a híres nyeregben, ahol kétszázezer ember lélegzett és énekelt együtt a színészekkel.

Novák már gyerekkorából hozott magával a nyelveket, s tanult is hozzájuk újakat. A művészete sem kötötte határokhoz. Így aztán beutazta a fél világot Észak-Amerikától a Távolkeletig. Személyét és művészetét mindenütt érdeklődés és elismerés fogadta. Mert Novák egyszerre tudott magyar és világpolgár lenni.

Nem véletlenül hívták meg az amszterdami Nemzetközi Táncszínház művészeti vezetőjének, ahol éveken át rendezett műsorokat.

S az sem volt véletlen, hogy legközelebbi tanítványai – akiket többször vitt magával Erdélybe, köztük engem is – találták ki és szervezték meg azt az estét, amellyel a táncház-mozgalom elindult útjára, a budapesti Jókai térről. Ahol az érkezőket – mint régen a széki táncházban – pálinkás üveggel köszöntötték.

Mert tanítványait is jellemzi az a közösségi szellem, amely Novák körül mindig élénken pezsgett. Több nemzedéket nevelt fel, köztük azokat is, akik, mint intézmény-, vagy együttesvezetők, koreográfusok, a mai magyar táncélet meghatározó szereplői lettek. S adják tovább mindazt, amit tőle kaptak. A közös örökséget.

Egyszóval sokan – és itt, ha megengedik, magamat is idesorolom – nagyon sokat kaptunk tőle!

Novák Ferenc most itt ül előttünk, annyi alkotással és sikerrel, hogy felsorolni sem lehet. A gyerekkorában Mokánynak becézett fiút ma már az ország mint Tatát ismeri. Aki Erdélyből indult, de azt valójában sohasem hagyta el. Ez az életmű, ez a szellemiség, s ez a hűség méltó a Kritérion Koszorúra.

Drága Tata, Isten tartson meg sokáig, mindannyiunk örömére!

Elhangzott: a 2021. október 9-i díjátadón a Hagyományok Házában